

kleden. *Wacht e menuutjen, ik gon aga man klieëren autspelen.*
uieistoeën [œæ.tst̥u.ən] **autstoeën** [ɑ.əts̥t̥u.ən] uitstaan. *Ajeet een ferm pak geld uitstoeën* 'hij beschikt over een groot kapitaal'.

Iemand nie kunnen uitstoeën 'de pest hebben aan iemand, iemand niet kunnen verdragen'.
uieistoeënsj 'te maken hebben met' *Gieën uitstoeënjs mè iemand ein* 'niets te maken hebben met iemand'.

uieitveeñzjelen [œæ.tvẽːzəl̥n] **autveeñzjelen** [ɑ.ətvẽːzəl̥n] uitrafelen, uitgezelen dat afgeleid is van *vezelen* 'tot vezels maken, rafelen, pluizen' uit 'vezel'.

uieitvliegen [œæ.tfliːgən] **autvliegen** [ɑ.ətfliːgən] uitvaren. *Ge moet aziï nie autvliegen.*

uieitzuieiger [œæ.tsœæ.gər] **autzauger** [ɑ.ətsɑ.əgər] uitbuiten.
ullekoker [œlœkœkœr] waterjuffer.
umme [œmœ] hemd, daarnaast komt ook de uitspraak *imme* voor.

uppelink [œpœlɛŋk] kussensloop, breed kussen waarop de twee hoofdkussens liggen. Volks-etymologisch vervormd uit *hoofdpeluw*. Uit Middelnederlands *hovetpoluwe*, *hooftpelu*.

ure [yrœ] uur. *Den deen kaa na nuëjt nie op ure zaun* 'Die kan nooit op tijd komen'. *Wad uur est?* 'Hoe laat is het?'. Verkleinwoord **ürken** 'uurtje'.

urken [œrkən] ww.: luisteren: *Naa moej'iesj goed urken!*
Ur(k)t ne kieër! Uit het Middelnederlands *horken*, *hurken*. Een voorbeeld van een intensief, dat is een woordvorm die het bedoelde op krachtiger wijze uitdrukt. In dit geval wordt aan het ww. *horen* een *k* toegevoegd.

usjeklusj [œfœklœf] hutsekluts, mengsel, onontwarbaar dooreen gemengd.

usjepot [œfœpœt] hutsepot. Hierbij **blèjen usjepot** 'blinde hutsepot: hutsepot zonder vlees, ajuinsaus met aardappelen.' *Blèjen usjepot is aarmemeeñsjkisjkost.*

utte [œtœ] hut, meestal verkleinwoord **utteken**.

Waarom werd aröje appelsien?

Jan COPPENS

In ons vorig nummer (*Gerardimontium* 205) hadden we het over **aröje** (ö wordt uitgesproken zoals in het Franse *boeuf* en Geraardsbergse *kastöje* 'kastanje') dat ondertussen vervangen is door **appelsien** in de Geraardsbergse woordenschat. Soms nog in **aröjeskelle** 'sinaas-appelschil' en **aröjekoleur** 'oranje (kleur)'. De kleur dankt zijn naam aan de *appeltjes van oranje*, die we nog kennen uit sinterklaasliedjes. Die appeltjes van oranje zijn vernoemd naar Orange, een plaats in het zuiden van Frankrijk. De Fransen noemden de sinaasappel *pomme d'orange* en wij gaven hem in de Middeleeuwen de naam *appel van Araengen*. Kiliaan schreef in 1599 *aranie-appel*. Later werd dat tot *oranjeappel* en in Geraardsbergen **aröje**. Maar als we nog een stap verder terug in de tijd maken, wordt duidelijk dat de plaatsnaam Orange erg lijkt op de Oud-Indische naam voor de sinaasappelboom. Die naam is *nāranga*. De Arabieren haalden eeuwen geleden de sinaasappel uit India en namen ook de naam mee. Via Spanje kwam deze citrusvrucht ook bij ons terecht. Het Spaanse woord voor sinaasappel is trouwens nog steeds *naranja*. In Frankrijk dacht men dat de *n-* een overblijfsel was van een lidwoord en daarom liet men die weg. Er bleef iets over als *aranga* en *arange* (vandaar het Geraardsbergse **aröje** en niet **oröje**) en dat woord lijkt verdacht veel op Orange. In die stad werden veel sinaasappelen verhandeld en na verloop van tijd is de *a* veranderd in een *o*. Vanaf dat moment heette de sinaasappel in Frankrijk *orange*. In dat woord zijn dus twee woorden samengevallen. Nu is de vraag waarom wij een sinaasappel in het Geraardsbergs **appelsien** noemen. Appelsien

(en ook sinaasappel) is namelijk de vertaling van het Franse *pomme de Sine* 'pomme de Chine' of 'appel uit China'.

Welnu, de appels van oranje waren de eerste sinaasappelen die we in Vlaanderen kenden. Het waren nogal zure vruchten die, zoals hierboven beschreven, door de Arabieren bekend zijn gemaakt in Europa. Later stuurden Portugese missionarissen vanuit China zaden van een andere sinaasappelsoort naar Europa. Deze citrusvrucht had een veel zoetere smaak. Toen waren er opeens twee soorten en daarom moest er een andere naam bedacht worden voor de zoete sinaasappelsoort. De naam **aröje** 'oranjeappel' is langzamerhand verdwenen omdat wij zoet nu eenmaal lekkerder vinden dan zuur. Tot op de dag van vandaag eten we de sinaasappelsoort uit China en niet die uit Orange.

Geraadpleegde bronnen:

FRANS VAN COETSEM, *Het dialect van Geraardsbergen, klank- en vormleer*. Doctorale dissertatie, Katholieke Universiteit Leuven, 1952.

GERBRAND BAKKER, *Het tweede etymologisch woordenboek voor beginners of hoe het karretje carrière maakte*, Amsterdam/Antwerpen, 1998. Sub *oranje*.

FRANS DEBRABANDERE, *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek*, Amsterdam/Antwerpen, 2005. Sub *araanje* en *appelsien*.